

НАЗВИ-ОРІЄНТИРИ В МІКРОТОПОНІМІКОНІ ЖИТОМИРЩИНИ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.
Випуск 2 (50)
УДК 811.161.2'373.7-042.2

DOI:10.24144/2663-6840/2023.2(50).392–399

Сарган Н. Назви-орієнтири в мікротопоніміконі Житомирщини; кількість бібліографічних джерел – 17; мова українська.

Анотація. Близькість до народних географічних термінів – одна з типових рис мікротопонімів. Назви-орієнтири це яскраво ілюструють, оскільки не містять інформації про сам денотат, а лише вказують на його розташування щодо іншого, більш відомого. У пропонованому дослідженні ми поставили за мету: систематизувати вказану групу назв малих топооб'єктів за способом творення й визначити найбільш продуктивні їхні моделі на досліджуваній території; схарактеризувати їх за якісними та кількісними параметрами. Реалізація мети передбачає виконання таких завдань: виокремлення мотивувальних основ мікротопонімів у межах досліджуваної системи; дослідження зв'язків між різними назвами в синхронії та формальних змін одного оніма в діахронії. У процесі дослідження виокремлено характерні прийменники для творення назв-орієнтирів досліджуваного регіону, серед них: *за, під, при, межі, на, біля (у), коло, в, над*. Наступним етапом став розподіл матеріалу на групи: прості (префіксального й префіксально-суфіксального способу творення) та складені. Серед простих мікротопонімів префіксального способу творення найпродуктивнішою стала модель: префікс + апелятив / пропріатив у Н. в. одн. (*Заруда, Заріка, Загай*). Префіксально-суфіксальний (конфіксальний) спосіб творення простих онімів найбільш широко проілюструвала модель префікс + апелятив / пропріатив у Н. в. одн. + суфікс *-*ье* (*Залозьє, Підгалля, Подзеля*). Складені конструкції найчастіше утворювали від іменників у М. в. одн. і мн. та О. в. одн. (*На болотах, В піщанках, Під гаєм, За селом*). Загалом на прикладі назв-орієнтирів Житомирщини проілюстровано прямий зв'язок між семантикою географічних термінів в основі мікротопонімів та природними властивостями досліджуваного ареалу (*За бором, На болотах, Залісоччя, Заруда*); зміни окремих онімів, зумовлені впливом народної етимології та мовними особливостями регіону (*Забороддя < Заброддя, Зазір'я < Заозер'є*); стійкість деяких назв, попри властиву мікротопонімам ознаку короткотривалості їх існування (*Забор'є, бол. – Забор'є, х.*).

Ключові слова: мікротопонімія, назви-орієнтири, прийменник, апелятив, пропріатив, Житомирщина.

Постановка проблеми. Назви-орієнтири – яскравий приклад близькості мікротопонімів до народних географічних термінів. Фіксація та вивчення назв-орієнтирів – важливе завдання для топоніміки, оскільки такі назви, поєднуючи онімний матеріал із апелятивними синтаксичними конструкціями, є «візитними картками серед інших видів топонімів», «у них яскраво відбивається говіркова практика мовців, різні фонетичні процеси, важливі для історії мови» [Сокіл 2007, с. 86].

Аналіз досліджень. Мовознавці висловлюють різні думки з приводу статусу аналізованих назв, оскільки, на відміну від однолексемних безафіксних і афіксальних мікротопонімів, вони не містять жодної інформації про сам іменованний об'єкт, а лише визначають його розташування щодо іншого, примітного на місцевості. Унаслідок такої номінації іменованний об'єкт надалі залишається безіменним. [Білінська 2013, с. 7].

Н.В. Сокіл зазначає, що коли багатьом мешканцям села відомі такі словосполучення, як, скажімо, *У Кичірці, На Полянках* на позначення того чи іншого топооб'єкта, то, безперечно, вони побутують як оніми [Сокіл 2007, с. 118]. Ю.О. Карпенко такі конструкції відносив до складу мікротопонімів, зауважуючи, що їх доцільніше визначати не як назви-орієнтири (оскільки орієнтирами тут є ті об'єкти, від яких утворено назву), а як орієнтувальні назви [Карпенко 1967, с. 21].

Мета статті, завдання. Мета роботи – зібрати та класифікувати назви-орієнтири, що побутують на Житомирщині, за способом творення, визначити

найбільш продуктивні їхні моделі, схарактеризувати їх за якісними та кількісними параметрами, простежити територію поширення тощо.

Методи та методика дослідження. Основні методи дослідження: порівняльно-зіставний, який дав змогу встановити зв'язки між різними назвами в синхронії та простежити за формальними змінами однієї назви в діахронії; структурний, семантичний та словотвірний аналіз, що уможливив виокремлення дериваційних моделей і мотивувальних основ у межах досліджуваної системи; кількісний метод, застосування якого зумовлено необхідністю визначення продуктивності певних структурних груп назв; картографічний метод, який дав змогу дослідити назви, орієнтуючись на особливості місцевості або на інформацію, наявну в інших зафіксованих онімах; описовий, за допомогою якого здійснено фіксацію отриманих відомостей.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, просторові співвідношення двох об'єктів виражаються прийменниками [Карпенко 1967, с. 21], які відіграють особливу роль в онімізації. «Без прийменника власна назва входила б до низки мікротопонімів простої структури з ідентифікуючими, індивідуалізуючими функціями, але без своєїрідної просторової» [Сокіл 2007, с. 86]. Окрім того, у деяких випадках прийменник у складі оніма містить важливу інформацію про місце його творення. Наприклад: фіксація назви *Заболот'є* поряд із болотом на межі Рівненської та Житомирської областей [Шуберт] указує на те, що місцем її творення, найімовірніше, була територія сучасних сіл Покровське

та Михайлівка Олевського р-ну, оскільки урочище розташоване за болотом, що локалізоване біля них.

Характерними для мікротопонімікону досліджуваного регіону є приєменники *за, під, при, межі, на, біля (у), коло, в, над*. Продуктивний у творенні місцевих мікротопонімів формант *за*, що вказує на 'місце, яке розташоване далі, по інший бік об'єкта / предмета чи місця, названого в основі топоніма' [Подольська 1983, с. 43], та *під*, що означає простір 'біля, поблизу якого щось відбувається, розташовується, міститься', 'де або поблизу якого відбулася певна історична подія', 'який включає у свій склад те, що є його часткою або чимсь підпорядкованим, допоміжним' [СУМ, 7, с. 391]. Приєменник *при* вживають на позначення території 'біля, поблизу якої щось відбувається, розташовується, міститься', '[об'єкта], який включає у свій склад те, що є його частиною або чимось підпорядкованим, допоміжним' [СУМ, 7, с. 549]. Приєменник *межі* вказує на просторове розташування предмета чи вияв дії посередині чого-небудь [СУМ, 4, с. 726]. *На* вказує на ареал, 'на якому розташовується, міститься хто-, що-небудь' [СУМ, 5, с. 11]. Приєменники *біля* та *коло* позначають місце 'коло, близько, недалеко' якого щось розміщене [СУМ, 1, с. 185; СУМ, 4, с. 227]. *В* вказує на місце, 'в якому, де відбувається дія чи хто-, що-небудь міститься, перебуває' [СУМ, 1, с. 270]. Приєменник *над* вживають на позначення місця, вище від якого щось розташоване [СУМ, 5, с. 59].

Прості префіксальні мікротопоніми, як-от *Заболотье, Запрудье, Запрудь* [Шуберт], учені вважають похідними від складених приєменникових, оскільки вони «визначають розташування одного об'єкта відносно інших» [Адамович 1971, с. 26], а «в плані діакронії виявляється їхній генетичний зв'язок» [Карпенко 1967, с. 60]. Варто зауважити, що в окремих випадках префіксація могла реалізуватися на апелятивному рівні, тому точно сказати важко, чи це лексикалізовані приєменникові конструкції, чи апелятиви, що пройшли процес онімізації. Пор. назви *Залисся* – х. побл. с. Радогоща Лугинського р-ну [Костриця 2002, с. 115] < *залисся* 'місцевість за лісом', 'узлісся' [ЕСУМ, 3, 265]; *Загребелье* – уроч. побл. с. Журжевичі Олевської міської громади [Шуберт] < *загребелья* 'місце, ділянка і т. ін. за греблею' [ВТССУМ, с. 386]; *Заріччя* – х.: 1) у складі Дерганівської с. р. Ружинського р-ну; 2) у складі Ворсівської с. р. Малинського р-ну; 3) у складі Ласківської с. р. Народицького р-ну; 4) у складі Юрівської с. р. Олевського р-ну [АТУЖ, с. 287] < *заріччя* 'місцевість за річкою' [СУМ, 3, с. 293]; *Прилуки* – х. у складі Жолонської с. р. Овруцького р-ну [АТУЖ, с. 415] < *прилука* 'місце, поросле травою та кущами або очеретом, що трапляється по берегах річок, озер' [СУМ, 6, с. 661] тощо.

Дослідження назв-орієнтирів передбачає їх розподіл на групи: прості (префіксального й префіксально-суфіксального (конфіксального) способу творення) та складені. Прості мікротопоніми кількісно переважають. Розглянемо назви, утворені префіксальним способом. Серед них виокремлюємо такі дериваційні моделі:

Преф. + апелятив у Н. в. одн.: *Завишень* – уроч. побл. с. Собичин (сучас. с. Михайлівка) Олевської міської громади [Шуберт], *Завишня* – х. у складі Собичинської с. р. Олевського р-ну [АТУЖ, с. 281]. Розташування цих топооб'єктів поряд із оронімом *Вивешень* дає підстави вважати, що досліджувані назви утворені від апелятивів **вишень, вишня* < *вишній* 'високий' [ЕСУМ, 1, с. 382]. *Заволока* – х.: 1) у складі Радогощанської с. р. Лугинського р-ну; 2) у складі Озерянської с. р. Олевського р-ну [АТУЖ, с. 281] < *волока* 'місце, де починається річка', 'заболочене місце, де є рівчаки, росте осока, вільха, осика', 'вузька смужка болота', 'ліс', 'продовгувата вузька ділянка серед поля', 'низинне, заболочене, але прохідне літом місце, заросле березою, вільхою, кущами' [Шийка 2013, с. 19]; 'ділянка землі площею близько 16,8 га' [ВТССУМ, с. 200].

Загай – фільв. Новоград-Волинського пов. Новочортурської вол. [Костриця, с. 114] < *гай* 'невеликий ліс', 'ліс між полянами, перелісок' [Шийка 2013, с. 310]; 'рідкий ліс', 'невеликий, переважно листяний ліс' [Данилюк 2013, с. 31]; 'невеликий, перев. листяний ліс' [СУМ, 2, с. 15]. *Загребля* – х.: 1) у складі Вербівської с. р. Народицького р-ну; 2) Барвінківської с. р. Чоповицького р-ну [АТУЖ, с. 319] < *гребля* 'штучний насип, що перегороджує річку, ставок' [Шийка 2013, с. 310]; 'гідротехнічна споруда, що перегороджує річку або інший водотік для створення водосховищ, одержання енергії і т. ін.' [СУМ, 2, с. 163]. *Зажерело* – х. Майданської с. р. Олевського р-ну [АТУЖ, с. 282] < *жерело* 'джерело', 'місце, звідки витікає мала водна артерія', 'місце, звідки витікає вода' [Шийка 2013, с. 331]; 'місце в річці, де вирує вода' [Данилюк 2013, с. 43]; *джерело* 'потік води, що утворюється внаслідок виходу підземних вод на поверхню землі' [Грінченко, 1, с. 480; СУМ, 2, с. 262]. *Замайдан* – уроч. побл. с. Липляни Малинської міської ради [АТУЖ, с. 281] < *майдан* 'частина території, місцевості', 'площа', 'вільна від будівель місцевість', 'невелика (переважно кругла) площа серед лісу вільна від дерев' [Шийка 2013, с. 365]; 'галявина в лісі на підвищеному місці, де провадилось смолокуріння' [СПГ, с. 120]; 'лісова галявина', 'невелике рівне місце на землі, призначене для чого-небудь' [ВТССУМ, с. 637]. *Запрудь* – бол. побл. сучас. с. Радовель Олевської міської громади [Шуберт] < *за прудом* < *пруд* 'водойма' [Шийка 2013, с. 399]; 'швидка течія води, ріки' [СУМ, 8, с. 359]; *пруд* 'грузьке болото, де трясеться, колишеться земля' [Данилюк 2013, с. 112]. Зауважмо, що лексема *запрудь* 'дамба' [Шийка 2013, с. 337], що притаманна для поліських говорів, теж могла стати мотивувальною основою для вказаного мікротопоніма. *Заріка* – х. Голишівської с. р. Олевського р-ну [АТУЖ, с. 286] < *ріка* 'водний потік, що живиться із джерела або стоком атмосферних опадів і тече по видовжених зниженнях рельєфу від верхів'я до гирла' [СУМ, 8, с. 574]. *Заруда* – вис. у складі Вербівської с. р. Андрушівського р-ну; х., уроч. Меленецької с. р. Любарського р-ну; х. Лісово-Слобідської с. р. Янушпільського р-ну [АТУЖ, с. 288] < *руд* 'болото з іржавою

водою' [Шийка 2013, с. 408]; 'іржаве болото' [СПГ, с. 188]; 'гірська порода або мінеральне утворення, що містить у собі метали та їх сполуки' [СУМ, 8, с. 895].

Преф. + апелятив у Р. в. одн. *Укаменя* – уроч. pobl. с. Покровське Олевської міської громади [Шуберт] < *камень* 'окремий камінь', 'місце добування каменю' [Шийка 2013, с. 344]; *камінь* 'тверда гірська порода у вигляді суцільної маси або окремих шматків, що не кується й не розчиняється у воді', 'окремий шматок, брила такої гірської породи' [СУМ, 4, с. 83].

Преф. + апелятив у Н. в. мн. *Заброди* – х. Тхоринської с. р. Словечанського р-ну [АТУЖ, с. 281] < *за бродами* < *брод* 'мілководна ділянка, яку можна перейти чи переїхати', 'місце, в якому переходять річку', 'стежка в болоті', 'мілина в річці', 'кладка' [Шийка 2013, с. 344]; 'дорога через болото', 'мілка ділянка у водоймі, яку можна перейти' [Данилюк, с. 18]; 'мілке місце річки, озера або ставка, в якому можна переходити або переїжджати на інший бік' [ВТССУМ, с. 96]. *Залози* – х. у складі Юрівської с. р. Олевського р-ну [АТУЖ, с. 284] < *лоза* 'народна назва деяких кущових порід верби' [СУМ, 4, с. 541]. *Запруды* – уроч. pobl. с. Голиші (сучас. Калинівка) Олевського р-ну [Шуберт] < *за прудом* < *пруд* < *пруд* 'водойма' [Шийка 2013, с. 399], 'швидка течія води, ріки' [СУМ, 8, с. 359]. *Подлипы* – уроч. pobl. с. Липляни Чоповицької с. р. [Шуберт] < *липы* 'місце, де росла липа' [Шийка 2013, с. 104]; *липа* 'дерево з серцеподібним зубчастим листям і жовтим пахучим медоносним цвітом' [СУМ, 4, с. 487].

Преф. + пропріатив у Н. в. одн. *Забуда* – х. Скуратівської с. р. Малинської окр. [АТУЖ, с. 281]. На карті в цьому місці зафіксовано населений пункт *Буда Каменецькая* [Шуберт], тому найбільш імовірно утворення зазначеного мікротопоніма від компонента *Буда*. *Зав'юнище* – уроч. pobl. с. Хочине Олевської міської громади [Шуберт]. В основі мікротопоніма – компонент *В'юнище* < назви топооб'єкта *Бродь-В'юнище*, зафіксованого поруч. *Загуйва* (*Надгуйва* [АТУЖ, с. 372]) – х. у складі Гальчинської с. р. Андрушівського р-ну [АТУЖ, с. 282]. Назву утворено від гідроніма *Гуйва*, pobl. якого був розташований досліджуваний населений пункт. *Подкалита* – уроч. pobl. сучас. с. Білокоровичі Олевської міської громади [Шуберт]. Мікротопонім утворено від гелоніма *Калита*, зафіксованого поблизу х. *Підбрачівка* в складі Обиходівської с. р. Чоповицького р-ну [АТУЖ, с. 405]. На карті мікротопоніма не відзначено, проте в указаному місці зафіксовано потамонім *Брочевка* [Шуберт], що, ймовірно, із певною фонетичною зміною (*o* > *a*) став основою для творення назви *Підбрачівка*. *Підвирва* (*Під Вирвою*) – х. Федорівської с. р. Малинського р-ну [АТУЖ, с. 404]. Мікротопонім є орієнтиром щодо ойконіма *Вирва* або потамоніма *Вирва*, що локалізовані поруч [Шуберт; АТУЖ, с. 229]. Проте точно важко встановити, який із них став основою для творення назви *Підвирва*. *Підомелуша* – х. у складі Ковцівської с. р. Лугинського р-ну [АТУЖ, с. 405]. Ойконім утворено від назви села *Омелуша* [АТУЖ, с. 394], відзначено

ного поруч. *Підрадovelь* – х. у складі Стівпинської с. р. Олевського р-ну [АТУЖ, с. 405]. Мікротопонім утворено від назви сусіднього с. *Радovelь* Олевського р-ну [АТУЖ, с. 419]. *Приміроch* – х. у складі Мірчанської с. р. Радомишльського р-ну [АТУЖ, с. 415]. Мікроойконім мотивовано назвою села *Мірча*, біля якого розташований хутір.

Преф. + пропріатив в О. в. одн. *Падь-В'юнищемь* – уроч. pobl. с. Хочине Олевської міської громади [Шуберт]. Поряд зафіксовано гелонім *Брод-В'юнище*, складник якого *В'юнище* мотивував зазначений мікротопонім.

Преф. + пропріатив у Н. в. мн. *Підостапи* – х. у складі Ковцівської с. р. Лугинського р-ну [АТУЖ, с. 405]. Локалізація в цій місцевості ойконіма *Остапи* [АТУЖ, с. 394] дає підстави вважати його твірною основою для досліджуваної назви.

Мікротопоніми, утворені префіксально-суфіксальним (конфіксальним) способом, становлять значну частину назв-орієнтирів. Такий спосіб творення зумовлює використання вже розглянутих прийменників (*за-*, *під-*, *при-* тощо) як префіксів у поєднанні із суфіксами **ьje* (збірності) *-к(a)*, *-ок*, *-(ц)ин-а*.

Преф. + апелятив у Н. в. + суф. *-ьje.

Заболотье – уроч.: 1) pobl. сучас. с. Хочине Олевської міської громади; 2) pobl. сучас. с. Покровське Олевської міської громади [Шуберт]; *Заболоття* – х.: 1) Голишівської с. р. Олевського р-ну; 2) Бігунської с. р. Словечанського р-ну [АТУЖ, с. 280]. *Заболотье, Заболоття* < *за болотом* < *болото* 'низинна місцевість, залита водою, заболочена низина', 'низинна місцевість, поросла травою, де весною стоїть вода', 'грузьке місце', 'пасовище на болоті', 'баюра', 'калюжа', 'грязюка', 'мокрый луг', 'мокра місцевість, вкрита рослинністю', 'багно', 'торф'яник', 'торфовище', 'поле, де раніше була болотиста місцевість', 'трясовина', 'частково осушена драговина', 'непрохідні хащі', 'розріджений водою чорний донний ґрунт', 'невелике місце із стоячою прогнилою водою і гряззю' [Шийка 2013, с. 290; Данилюк 2013, с. 17]; 'грузьке місце з надмірно зволуженим ґрунтом, часто із стоячою водою та вологолюбною рослинністю', 'багно, трясовина', 'розріджена внаслідок дощів, розтавання снігу та ін. земля на шляхах, стежках і т. д.', 'грязюка' [ВТССУМ, с. 91]. *Заборье* – бол. pobl. сучас. с. Журжєвичі Олевської міської ради [Шуберт], *Забор'є* – х. Журжєвицької с. р. Олевського р-ну [АТУЖ, с. 280] < *за бором* < *бор* 'бір', 'сосновий ліс' [Шийка 2013, с. 290], *бір, бир* 'високий старий ліс', 'бір, великий сосновий ліс', 'хвойний ліс', 'мішаний ліс' [Шийка 2013, с. 290]; 'сосновий або інший хвойний ліс; також мішаний ліс із переважанням сосни', 'взагалі будь-який ліс' [ВТССУМ, с. 84]. Прикметно, що ця назва локалізована поряд із урочищами *Хвоя* та *Подсека* [Шуберт]. Це може бути додатковим свідченням її мотивації. Назва хутора *Забор'є* виникла внаслідок трансонімізації відповідного гелоніма. *Заброддя* – х. Остапівської с. р. Лугинського р-ну, *Забороддя* (*Заброддя*) – х. Норинської с. р. Овруцького р-ну [АТУЖ, с. 280–281] < *за бродом* < *брод* 'мілководна ділянка, яку можна пере-

йти чи переїхати', 'місце, в якому переходять річку', 'стежка в болоті', 'мілина в річці', 'кладка' [Шийка 2013, с. 344]; 'дорога через болото', 'мілка ділянка у водоймі, яку можна перейти' [Данилюк 2013, с. 18]; 'мілке місце річки, озера або ставка, в якому можна переходити або переїжджати на інший бік' [ВТССУМ, с. 96]. Мікротопонім *Забороддя* – вторинна форма від *Заброддя*, що підтверджує наявність на карті урочища *Льсковській Бродь* pobl. с. Норинськ [Шуберт]. Епентетичний -о- міг виникнути внаслідок народноетимологічного зближення з лексемою *борода* або ж унаслідок помилкового запису назви **Заброддя*. *Заволоччя* – х. у складі Воняківської с. р. Лугинського р-ну [АТУЖ, с. 281] < за *волокою* < *волока*. Беручи до уваги розгалуженість русла річки, що протікала поблизу місця фіксації хутора [Шуберт], припускаємо, що мотивувальним був або апелятив *волока* 'місце, де починається річка', 'заболочене місце, де є ривчак, росте осока, вільха, осика' [Шийка 2013, с. 19], або *влока* 'у давнину – назва місця найбільшого зближення двох судноплавних річок, де суходолом перетягали від однієї до другої човни та вантажі' [СУМ, 1, с. 729]. Зауважимо, що семантика лексеми *волока* на досліджуваній території досить широка й характеризує її природні реалії: 'вузька смужка болота', 'ліс', 'продовгувата вузька ділянка серед поля', 'низинне, заболочене, але прохідне літом місце, заросле березою, вільхою, кущами' [Шийка 2013, с. 19]; 'на території України, а також у Польщі, Литві, Білорусії в другій половині XV—XVII ст. – ділянка землі площею близько 16,8 га' [ВТССУМ, с. 200]. *Загаліє* – х. у складі Юрівської с. р. Олевського р-ну [АТУЖ, с. 282], *Загаліє* – уроч. pobl. сучас. с. Радовель Олевського р-ну [Шуберт] < за *галом* < *гало* 'низька болотиста місцевість, де косять сіно', 'прогалина, місце, на якому немає дерев у лісі', 'лісова поляна', 'безліса територія', 'місцевість, яку весною заливає вода' 'болото', 'незаросле, непрохідне болото' [Шийка 2013, с. 310]; 'кругла поляна в лісі', 'круглий простір на озері, що не заріс водоростями', 'лісове озеро' [Грінченко, 1, с. 268]. Зважаючи на фізико-географічне розташування регіону, важко точно визначити, яка із сем апелятива *гало* стала мотиваційною основою назви, оскільки всі означувані реалії поширені на досліджуваному терені. *Задерев'є* – х. Майданської с. р. Олевського р-ну [АТУЖ, с. 282] < за *деревами* < *дерéва* 'посадка дерев', 'групи дерев', 'поодинокі дерева' [Шийка 2013, с. 325]; *дерево* 'багаторічна рослина з твердим стовбуром і гіллям, що утворює крону' [СУМ, 2, с. 246]. *Зазір'я* – х. pobl. сучас. с. Озеряни Олевського р-ну [Костриця, с. 114]. Назва сформувалася внаслідок таких фонетичних змін: *Зазір'я* (*Зазир'є*) < **Заозерря*. На карті такі назви не відзначені, натомість зафіксовано значну кількість гелонімів *Озеро Корма*, *Оз. Черне*, *Брод* тощо [Шуберт], що підтверджує пропонувану мотивацію мікротопоніма *Зазір'я* < **Заозерря* < за *озерами* < *озиро* 'озеро', 'долина, в якій збирається вода' [Шийка 2013, с. 376]; *озеро* 'природна або штучна заглибина, заповнена водою', 'велика кількість якої-небудь рідини' [СУМ, 5, с. 653]. *Залісоччя* – х. у складі Артинської с. р. Олевського р-ну [АТУЖ, с. 284] < за

ліском < *лісок* – зменш.-пестл. до *ліс* 'велика площа землі, заросла деревами і кущами', 'дерева, які ростуть на такій площі' [СУМ, 4, с. 522]. *Залозьє* – уроч. pobl. с. Липляни Чоповицької с. р. [Шуберт] < за *лозами* < *лоза*, *лози* 'зарості лози' [Шийка 2013, с. 364]; 'народна назва деяких кущових порід верби' [СУМ, 4, с. 541]. *Залужсьє* – уроч. pobl. с. Хочине Олевської міської громади [Шуберт], *Залужсьє* – х. у складі Гриновецької с. р. Любарського р-ну [АТУЖ, с. 284; Костриця 2002, с. 115] < за *лугом* < *луг* 'рівна місцевість, поросла травою', 'сінокіс', 'низина, поросла травою', 'низина, поросла лісом', 'невелика ділянка засіяна травою' 'пасовище', 'берег' [Шийка 2013, с. 364]; 'заболочена місцевість із сінокосом і вільховим лісом', 'низина, поросла травою', 'низина, яка заливається водою', 'низина біля річки', 'місце, де косять сіно', 'місце, де випасають корів', 'мокра, заболочена низина', 'природна стояча водойма', 'частина водної поверхні, вільна від заростей', 'необроблене поле' [Данилюк 2013, с. 79]; 'поросла травою та кущами лука, що використовується як пасовисько й сіножать', 'низина, поросла лісом' [ВТССУМ, с. 628]. *Замлиння* – х. Великоцвілянської с. р. Новоград-Волинського р-ну [АТУЖ, с. 285] < за *млином* < *млин* 'споруда, що розмелює зерно на борошно за допомогою вітряної, водяної, парової та ін. енергії' [СУМ, 4, с. 764]. *Замостя* – кол. Новоград-Волинського пов. Сербівської вол. [Костриця 2002, с. 116] < за *мостом* < *міст* 'з'єднання між берегами річки' [Шийка 2013, с. 368]; 'споруда для переїзду або переходу через річку, залізницю, автомагістраль, яр і т. ін.' [СУМ, 4, с. 749]. *Запрудьє* – уроч. pobl. с. Майдан-Копищенський Олевської міської громади [Шуберт] < за *прудом* < *пруд* 'водойма' [Шийка 2013, с. 399]; 'швидка течія води, ріки' [СУМ, 8, с. 359]; *прудá* 'грузьке болото, де трясеться, колишеться земля' [Данилюк 2013, с. 112]; 'швидка течія води, ріки' [СУМ, 8, с. 359].

Засуччя – х. у складі Радовельської с. р. Олевського р-ну [АТУЖ, с. 288] < за *суком*, *суками* < *сук* 'великий відросток, який відгалужується від стовбура дерева', 'частина зрубаної, зломленої, всохлої і т. ін. гілки, що залишилася на дереві' [ВТССУМ, с. 1412]. *Заруддє* – х. у складі Сорокопенської с. р. Словечанського, *Заруддя* – х.: 1) у складі Ліщинської с. р. Іванківського р-ну; 2) у складі Краснорідської с. р. Радомишльського р-ну < *рудá* 'болото з іржавою водою' [Шийка 2013, с. 408]; 'іржаве болото' [СПГ, с. 188]; 'гірська порода або мінеральне утворення, що містить у собі метали та їх сполуки' [СУМ, 8, с. 895]. Зауважимо, що велика кількість назв, похідних від апелятива *руда*, зумовлена наявністю покладів залізної руди на досліджуваній території.

Підгалля – х. у складі Богданівської с. р. Овруцького р-ну [АТУЖ, с. 404] < під *галом* < *гало* 'низька болотиста місцевість, де косять сіно', 'прогалина, місце, на якому немає дерев у лісі', 'лісова поляна', 'безліса територія', 'місцевість, яку весною заливає вода' 'болото', 'незаросле, непрохідне болото' [Шийка 2013, с. 310]; 'кругла поляна в лісі', 'круглий простір на озері, що не заріс водоростями', 'лісове озеро' [Грінченко, 1, с. 268]. *Підгір'є*

– х. у складі Радовельської с. р. Олевського р-ну [АТУЖ, с. 404] < під горою < *горá* ‘велике підвищення, будь-яке високе місце, високий горбок, піщаний нанос, високий берег річки, високе поле’, ‘гора (в загальному значенні)’ [Шийка 2013, с. 314]; ‘підвищення на поверхні рівнини’, ‘невелике підвищення’ [Данилюк 2013, с. 35]; ‘значне підвищення над навколишньою місцевістю або серед інших підвищень’ [СУМ, 2, с. 124]. *Подзеля* – х. у складі Замисловицької с. р. Олевського р-ну [АТУЖ, с. 409] < під зелом < *зело* ‘зелень’ [СУМ, 3, с. 556].

Преф. + апелятив + -к(а), -ок

Забрідок – х. Деревницької с. р. Любарського району, *Забродок* – х. у складі Брусилівської вол. Радомиського повіту [АТУЖ, с. 280–281] < за брідком < *брід* ‘мілководна ділянка, яку можна перейти чи переїхати’, ‘місце, в якому переходять річку’, ‘стежка в болоті’, ‘мілина в річці’, ‘кладка’ [Шийка 2013, с. 344]; ‘дорога через болото’, ‘мілка ділянка у водоймі, яку можна перейти’ [Данилюк 2013, с. 18]; ‘мілке місце річки, озера або ставка, в якому можна переходити або переїжджати на інший бік’ [ВТССУМ, с. 96]. *Задорожок* – х. Листвинської с. р. Словчанського р-ну [АТУЖ, с. 282] < за дорогою < *дорóга* ‘спеціально визначена земельна смуга для організації руху’ [Шийка 2013, с. 328]; ‘смуга землі, по якій їздять і ходять’ [ВТССУМ, с. 320]. *Замогилка* – х. у складі Стівинської с. р. Олевського р-ну [АТУЖ, с. 285] < *могилка* – зменш.-пестл. до *моги́ла* ‘штучне земляне підвищення, курган’ [Данилюк 2013, с. 82]; ‘яма для поховання померлого’, те саме, що горбик ‘невелике округле підвищення на площині’ [СУМ, 4, с. 773]. *Зарічка* – х. у складі Баранівської с. р. Малинського р-ну [АТУЖ, с. 286] < *рі́ка, річка* ‘водний потік, що живиться із джерела або стоком атмосферних опадів і тече по видовжених зниженнях рельєфу від верхів’я до гирла’ [СУМ, 8, с. 574].

Подбозок – уроч. попл. сучас. с. Білорівчів Олевської міської громади [Шуберт] < *бозок* < *боз* ‘бузок’ [СУМ, 1, с. 212; ВТССУМ, с. 90], ‘бузина’ [Грінченко, 1, с. 82]. Бузок належить до культурних рослин. Відповідно території його поширення зазвичай не є такими значними, аби стати орієнтиром для творення мікротопонімів. Тому вважаємо, що назва *Подбозок* мотивована лексею *бозок*, похідною від апелятива *боз* у значенні ‘бузина’.

Прировок – уроч. попл. сучас. с. Покровське Олевської міської громади [Шуберт] < *ровок* < *ров* ‘велика природна заглибина’, ‘велика канава, заповнена водою або без води’, ‘невеликий рівчак по краях дороги’, ‘невелика водна артерія, викопана для осушки болота’, ‘притока річки’ [Шийка 2013, с. 402]; *рів* ‘рів’, ‘канава’, ‘колишне русло річки’ [Шийка 2013, с. 405]; ‘довга глибока канава, розмита водою або викопана в землі’ [СУМ, 8, с. 547].

Межирічка – х.: 1) у складі Підлубівської с. р. Ємільчинського р-ну; 2) у складі Листвинської с. р. Словчанського р-ну [АТУЖ, с. 360] < *рі́ка, річка* ‘водний потік, що живиться із джерела або стоком атмосферних опадів і тече по видовжених зниженнях рельєфу від верхів’я до гирла’ [СУМ, 8, с. 574].

Група назв-орієнтирів складеної структури в

досліджуваному ареалі теж значна, хоч і кількісно менша за попередню. Творення відповідних мікротопонімів відбувалося за такими моделями:

Прийм. + апелятив в О. в. одн. За бором

– х. Пилиповицької с. р. Радомишльського р-ну [АТУЖ, с. 280] < *бор* ‘бір’, ‘сосновий ліс’ [Шийка 2013, с. 290], *бір, бир* ‘високий старий ліс’, ‘бір, великий сосновий ліс’, ‘хвойний ліс’, ‘мішаний ліс’ [Шийка 2013, с. 290]; *бір* ‘сосновий або інший хвойний ліс; також мішаний ліс із переважанням сосни’, ‘взагалі будь-який ліс’ [ВТССУМ, с. 84]. *За долиною* – х. попл. с. Верлок Радомишльського р-ну [АТУЖ, с. 282] < *до́ліна* ‘низька місцевість’, ‘низина, поросла травою’, ‘міжвисотна низовина’, ‘широка низина’, ‘низина біля річки’, ‘заболочена низина’, ‘болото’, ‘невелике місце зі стоячою прогнилою водою і гряззю’ [Шийка 2013, с. 328]; ‘рівна плоска місцевість, розташована між горами чи горами’ [СУМ, 2, с. 358]. *За ліском* – джерельна крин., с. Павлоч Попільнянського р-ну [СМГУ, с. 134] < *лісо́к* ‘невеликий ліс’, ‘молодий ліс’ [Шийка 2013, с. 362]; зменш.-пестл. до *ліс* ‘земельна площа, на якій ростуть у великій кількості дерева та кущі’ [Шийка 2013, с. 362]; ‘велика площа землі, заросла деревами і кущами’ [СУМ, 4, с. 525]. *За річкою* – х. попл. с. Пилиповичі Радомишльського р-ну [АТУЖ, с. 287] < *рі́чка, ріка* ‘водний потік, що живиться із джерела або стоком атмосферних опадів і тече по видовжених зниженнях рельєфу від верхів’я до гирла’ [СУМ, 4, с. 574]. *За селом* – х. попл. с. Баранівка Малинського р-ну [АТУЖ, с. 288; Костриця, с. 119] < *се́ло* ‘населений пункт (звичайно великий) німецького типу, жителі якого займаються перев. обробітком землі’ [СУМ, 9, с. 119].

Під гаєм – х. у складі Болотницької с. р. Нордицького р-ну [АТУЖ, с. 404] < *гай* ‘невеликий ліс’, ‘ліс між полянами, перелісок’ [Шийка 2013, с. 310]; ‘рідкий ліс’, ‘невеликий, переважно листяний ліс’ [Данилюк 2013, с. 31]; ‘невеликий, перев. листяний ліс’ [СУМ, т. 2, с. 15]. *Під каменем* – дж., с. Рудня-Миколаївка Ємільчинськ. р-ну [СМГУ, с. 167] < *ка́мiнь, ка́мень* ‘окремий камінь’, ‘місце добування каменю’ [Шийка 2013, с. 344]; ‘тверда гірська порода у вигляді суцільної маси або окремих шматків, що не кується й не розчиняється у воді’, ‘окремий шматок, брила такої гірської породи’ [СУМ, 4, с. 83]. *Під мохом* – дж., с. Рудня-Миколаївка Ємільчинського р-ну [СМГУ, с. 167] < *мо́х* ‘місце, поросле мохом’, ‘мохове болото’ [Шийка 2013, с. 368]; ‘мохове болото’ ‘маленький ліс’, ‘затоплений ліс’, ‘зарості кущів’, ‘мокра, заболочена низина’ [Данилюк 2013, с. 83]; ‘сланка спорова рослина без коріння та квітів, що росте у вогих місцях, на деревах, камінні’ [СУМ, 4, с. 814].

Прийм. + апелятив у М. в. одн. На брідку – крин., с. Павлоч Попільнянського р-ну; [СМГУ, с. 159] < *брід* ‘мілководна ділянка, яку можна перейти чи переїхати’, ‘місце, в якому переходять річку’, ‘стежка в болоті’, ‘мілина в річці’, ‘кладка’ [Шийка 2013, с. 344]; ‘дорога через болото’, ‘мілка ділянка у водоймі, яку можна перейти’ [Данилюк, с. 18]; ‘мілке місце річки, озера або ставка, в якому можна переходити або переїжджати на інший бік’

[ВТССУМ, с. 96]. *На заводі* – х. у складі Білобережської с. р. Малинського р-ну [АТУЖ, с. 372] < *завод* ‘промислове, перев. велике підприємство’, ‘спеціалізоване господарство, де розводять, розмножують породистих сільськогосподарських тварин, мальків риби, вирощують певні сорти рослин на насіння’ [СУМ, 3, с. 54]. Обидва значення апелятива відображають характерні для досліджуваного регіону реалії, про що додатково свідчать сусідні топоніми *Бльська рудня*, *Ялцевська рудня* [Шуберт]. Проте, зважаючи на наявність річки Ірша в досліджуваній місцевості, вважаємо більш імовірною мотивацію апелятивного компонента в цій назві лексею *заводь* ‘болото біля річки’, ‘тиха течія’, ‘затоплене місце в лісі’ [Данилюк 2013, с. 49]; невелика затока або частина річки з уповільненою течією; мілке місце озера, ставу; затон’ [СУМ, 3, с. 57]. *На полях* – х. у складі Майданської с. р. Олевського р-ну [АТУЖ, с. 372] < *поле* ‘ділянка обробленої землі’ [Данилюк 2013, с. 104]; ‘земельна ділянка’, ‘місце осушеного болота’ [Шийка 2013, с. 393]; ‘безліса рівнина, рівний великий простір’ [СУМ, 6, с. 61]. *На рудці* – колодязь, с. Лісівка Андрушівського р-ну [СМГУ, с. 159] < *рудка* ‘іржаве багно, болото’ [СУМ, 8, с. 896].

Прийм. + апелятив у Д. в. одн. *Біля криниці* – дж., с. Городець Овруцького р-ну [СМГУ, с. 115] < *криниця* ‘вкопана яма, яка наповнюється водою джерела’, ‘джерело’ [Данилюк 2013, с. 68]; ‘природна невелика яма, заповнена джерельною водою’ [Шийка 2013, с. 353]; ‘глибоко вкопана й захищена цямринами від обвалів яма для добування води з водоносних шарів землі; колодязь’ [СУМ, 4, с. 348].

Прийм. + апелятив у Р. в. одн. *Коло броду* – дж., с. Сарновичі Коростенського р-ну [СМГУ, с. 143] < *брод* ‘мілководна ділянка, яку можна перейти чи переїхати’, ‘місце, в якому переходять річку’, ‘стежка в болоті’, ‘мілина в річці’, ‘кладка’ [Шийка 2013, с. 344]; ‘дорога через болото’, ‘мілка ділянка у водоймі, яку можна перейти’ [Данилюк 2013, с. 18]; ‘мілке місце річки, озера або ставка, в якому можна переходити або переїжджати на інший бік’ [ВТССУМ, с. 96]. *Коло мосту* – х. у складі Борщівської с. р. Радомишльського р-ну [АТУЖ, с. 313] < *міст* ‘з’єднання між берегами річки’ [Шийка 2013, с. 368]; ‘споруда для переїзду або переходу через річку, залізницю, автомагістраль, яр і т. ін.’ [СУМ, 4, с. 749].

Прийм. + апелятив у М. в. мн. *В піщанках* – дж., с. Сарновичі Коростенського р-ну [СМГУ, с. 123] < *піщанка* ‘осадочна гірська порода, що складається з піску, зцементованого глиною, вапном і т. ін.’ [СУМ, 4, с. 553]. *На болотах* – х. у складі Бехівської с. р. Ушомирського р-ну [АТУЖ, с. 372] < *болото* ‘низинна місцевість, залита водою, заболочена низина’, ‘низинна місцевість, поросла травою, де весною стоїть вода’, ‘грузьке місце’, ‘пасовище на болоті’, ‘баюра’, ‘калюжа’, ‘грязюка’, ‘мокрый луг’, ‘мокра місцевість, вкрита рослинністю’, ‘багно’, ‘торф’яник’, ‘торфовище’, ‘поле, де раніше була болотиста місцевість’, ‘трясовина’, ‘частково осушена драговина’, ‘непрохідні хащі’, ‘розріджений водою чорний до-

нний ґрунт’, ‘невелике місце із стоячою прогнилою водою і гряззю’ [Шийка 2013, с. 290; Данилюк 2013, с. 17]; ‘грузьке місце з надмірно зволуженим ґрунтом, часто зі стоячою водою та вологолюбною рослинністю’, ‘багно, трясовина’, ‘розріджена внаслідок дощів, розтавання снігу та ін. земля на шляхах, стежках і т. д.’, ‘грязюка’ [ВТССУМ, с. 91].

Прикметно, що серед досліджуваних назв-орієнтирів помітні групи спільнокоренових мікротопонімів. Це зумовлено фізико-географічними особливостями місцевого ареалу, оскільки номінація географічних об’єктів найчастіше відбувається способом онімізації апелятивів. Волога, лісиста й болотиста місцевість, велика кількість покладів залізної руди тощо вплинули на часту мотивацію досліджуваних мікротопонімів такими географічними термінами:

Бір: *За бором* [АТУЖ, с. 280], *Забор’є* [АТУЖ, с. 280, Шуберт].

Болото: *Заболотье* [Шуберт], *Заболоття* [АТУЖ, с. 280], *На болотах* [АТУЖ, с. 372].

Брід: *Заброддя*, *Забороддя* [АТУЖ, с. 280–281], *Забрідок*, *Забродок* [АТУЖ, с. 280–281], *На брідку* [СМГУ, с. 159].

Гай: *Загай* [Костриця 2002, с. 114], *Під гаєм* [АТУЖ, с. 404].

Гало: *Загалле* [АТУЖ, с. 282], *Загальє* [Шуберт], *Підгалля* [АТУЖ, с. 404].

Лісок: *Залісоччя* [АТУЖ, с. 284], *За ліском* [СМГУ, с. 134].

Пруд: *Запрудьє*, *Запруд*, *Запруды* [Шуберт].

Ріка: *Заріка*, *Зарічка* [АТУЖ, с. 286].

Руда: *Заруда*, *Заруддє*, *Заруддя* [АТУЖ, с. 288].

Висновки. Підсумовуючи структурно-семантичний аналіз фрагмента назв-орієнтирів Житомирщини, зазначимо, що вони становлять значну частку серед усіх мікротопонімів досліджуваного регіону. Крім цього, такі назви дають можливість детально схарактеризувати мовні особливості та фізико-географічні властивості вказаного терену.

Серед аналізованих мікротопонімів найбільш частотними є конструкції з прийменником (префіксом) *за* (*Заруда*, *Залісоччя*, *За бором*). Показовою є група мікротопонімів, утворених за допомогою прийменника (префікса) *під* (*Підгір’є*, *Під каменем*, *Підвирва* (*Під Вирвою*)).

З погляду структури найбільш продуктивною є префіксально-суфіксальна (конфіксальна) модель із давнім суфіксом збірності **-ьє* (*Замлиння*, *Залозьє*, *Підгалля*, *Подзелля*) та формантами *-к(а)*, *-ок* (*Забродок*, *Замогилка*, *Подбозокь*, *Приривокь*, *Межирічка*).

Окремі назви демонструють зміни, зумовлені народною етимологією та / або діалектними мовними особливостями регіону (*Забороддя* < *Заброддя*, *Зазір’я* < *Заозер’я*).

Вивчення мікротопонімів, похідних від семантично близьких апелятивів, дає змогу схарактеризувати природні особливості ареалу. Це, наприклад, назви, похідні від лексем на позначення різних видів рослинного покриву (*бір:* *За бором*, *Забор’є*;

гай: Загай, Під гаєм; ліс: Залісоччя, За ліском), а також мікротопоніми, утворені від апелятивів, що вказують на наявність у місцевих ґрунтах природних копалин (руда: Заруда, Заруддє, Заруддя) тощо. Деякі мікротопоніми аналізованого типу

утворені способом трансонімізації (Забор'є, бол. і Забор'є, х.; Завишень, уроч. і Завишня, х. тощо). Це явище – наочний приклад стійкості мікротопонімів, попри притаманну для назв малих топооб'єктів короткотривалість побутування.

Умовні скорочення: вис. – виселок, вол. – волость, губ. – губернія, кол. – колонія, крин. – криниця, м. – місто, окр. – округ, pobl. – поблизу, пов. – повіт, пот. – потік, р-н – район, с. – село, с. р. – сільська рада, сучас. – сучасний, уроч. – урочище, х. – хутір;

Джерела

1. АТУЖ – Адміністративно-територіальний устрій Житомирщини: 1795–2006: Довідник: Офіційне видання. Упоряд. Р.Ю. Кондратюк, Д.Я. Самолук, Б.Ш. Табачник. Житомир: Видавництво «Волинь», 2007. 620 с., 11 схем.
2. ВТССУМ – Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.; уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел). Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
3. Грінченко – Словарь української мови: у 4 т. Упор. з дод. влас. матеріалу Б. Грінченко. Київ: Вид-во Академії наук Української РСР, 1958.
4. Данилюк – Данилюк О.К. Словник народних географічних термінів Волині. Луцьк: Вежа-Друк, 2013. 148 с.
5. ЕСУМ – Етимологічний словник української мови: у 7 т. Київ: Наукова думка, 1983–2012.
6. Костриця – Костриця М.Ю., Кондратюк Р.Ю. Історико-географічний словник Житомирщини: у 3 т. Житомир: ПП М.Г. Косенко, 2002. Т. 1. 128 с.
7. СМГУ – Словник мікрогідронімів України. Волинь, Житомирщина, Запоріжжя, Київщина, Кіровоградщина, Полтавщина, Черкащина. Укл.: І.М. Железняк, О.П. Карпенко, В.В. Лучик, Т.І. Поляруш, О.С. Стрижак, В.П. Шульгач. Київ: Видавництво «Обереги», 2004. 440 с.
8. СПГ – Лисенко П.С. Словник поліських говорів. Київ: Наукова думка, 1974. 260 с.
9. СУМ – Словник української мови: в 11 т. Київ: Наукова думка, 1970–1980.
10. Шуберт – Шуберт Ф.Ф., Тучкова П.А. Военно-топографическая карта Российской Империи 1846–1863 гг. Масштаб: 3 версты на дюйм (1: 126000). – 1915.

Література

1. Адамовіч Я.М. Мікратапанімічні назви. Пад рэд. Ф. Янкоускага. Мінск: Выш. шк., 1971. 112 с.
2. Білінська Р.Е. Структурно-семантичні особливості мікротопонімів Вінницької області. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2013. № 6(2). С. 5–10.
3. Карпенко Ю.А. Ещѣ о топонимической префиксации. *Конференция по топонимике Северо-Западной зоны СССР: тезисы докладов и сообщений*. Рига, 1966. С. 59–62.
4. Карпенко Ю.А. Свойства и источники микропонимии. *Микропонимия*. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1967. С. 15–22.
5. Подольская Н.В. Типовые восточнославянские топоосновы: словообразовательный анализ. Москва: Наука, 1983. 160 с.
6. Сокіл Н.В. Мікротопонімія Сколівщини: дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.01 – українська мова. Львів, 2007. 346 с.
7. Шийка С.В. Народна географічна термінологія Ровенщини: дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.01 – українська мова. Київ, 2013. 487 с.

Sources

1. ATUZh – Administratyvno-terytorialnyi ustrii Zhytomyrshchyny: 1795–2006 (2007) [Administrative and Territorial Structure of Zhytomyr Region: 1795–2006]. Zhytomyr: Vydavnytstvo «Volyn'». 620 s. [in Ukrainian].
2. VTSSUM – Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (z dod. i dopov.; uklad. i holov. red. V.T. Busel) (2005) [Large Explanatory Dictionary of the Modern Ukrainian Language (with additions; compiled and edited by V.T. Busel)]. Kyiv; Irpin: VTF «Perun». 1728 s. [in Ukrainian].
3. Hrinchenko – Hrinchenko B.D. (ed.). (1907–1909) Slovar ukrainskoi movy [Dictionary of the Ukrainian Language]. (vols. 1–4). Kyiv: Vyd-vo Akademii nauk Ukrainskoi RSR [in Ukrainian].
4. Danyliuk – Danyliuk O.K. (2013) Slovnyk narodnykh heohrafichnykh terminiv Volyni [Dictionary of Folk Geographical Terms of Volyn]. Lutsk: Vezha-Druk. 148 s. [in Ukrainian].
5. ESUM – Etymolohichnyi slovnyk ukrainskoi movy: v 7 t. (1983–2012) [Etymological Dictionary of the Ukrainian Language: in 7 vols]. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
6. Kostrytsia – Kostrytsia M. Yu., Kondratiuk R. Yu. (2002) Istoryko-heohrafichnyi slovnyk Zhytomyrshchyny: u 3 t. [Historical-geographical Dictionary of Zhytomyr Region: in 3 vols.]. (Vol. 1) Zhytomyr: PP M.H. Kosenko. 128 s. [in Ukrainian].
7. SMhU – Zhelezniak I.M., Karpenko O.P., Luchyk V.V., Poliarush T.I., Stryzhak O.S., & Shulhach V.P. (2004)

Slovník mikrohidronimiv Ukrainy. Volyn, Zhytomyrshchyna, Zaporizhzhia, Kyivshchyna, Kirovohradshchyna, Poltavshchyna, Cherkashchyna (2004) [Dictionary of Microhydronyms of Ukraine]. Volyn, Zhytomyrshchyna, Zaporizhzhia, Kyivshchyna, Kirovohradshchyna, Poltavshchyna, Cherkashchyna. Kyiv: Vydavnytstvo «Oberehy». 440 s. [in Ukrainian].

8. SPH – Lysenko P.S. (1974) Slovník Poliskykh hovoriv [Dictionary of Polissia Dialects]. Kyiv: Naukova dumka. 260 s. [in Ukrainian].

9. SUM – Bilodid I.K., Horetskyi P.I., Buriachok A.A., Hnatiuk H.M., Shvydka N.I., Dotsenko P.P., ... & Holovashchuk S.I. (ed.) (1970–1980) Slovník ukraínskoi movy [Dictionary of the Ukrainian Language]: v 11 t. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].

10. Shubert – Shubert F.F., & Tuchkova P.A. (1915) Voенно-topograficheskaya karta Rossiyskoy Imperii 1846–1863 gg. [Military Topographical Map of the Russian Empire 1846–1863]. Masshtab: 3 versty na diuim (1: 126 000) [in Russian].

References

1. Adamovich Ya.M. (1971) Mikratapanimichnyia nazvy [Microtoponymic Names]. Minsk: Vysh. shk. 112 s. [in Belarusian].

2. Bilinska R.E. (2013) Strukturno-semantychni osoblyvosti mikrotoponimiv Vinnytskoi oblasti [Structural and Semantic Features of Microtoponyms of the Vinnytsia Region]. *Aktualni problemy filolohii ta perekladoznavstva*. № 6(2). S. 5–10 [in Ukrainian].

3. Karpenko Yu.A. (1966) Eshche o toponimicheskoi prefiksatsii [More about Toponymic Prefixing]. *Konferentsiya po toponimike Severno-Zapadnoi zony SSSR: tezisy dokladov i soobshchenii*. Riga. S. 59–62 [in Russian].

4. Karpenko Yu.A. (1967) Svoistva i istochniki mikrotoponimii. [Properties and Sources of Microtoponymy]. *Mikrotoponimiia*. Moskva: Izd-vo Mosk. un-ta. S. 15–22 [in Russian].

5. Podolskaia N.V. (1983) Tipovye vostochnoslavianskie topoosnovy: slovoobrazovatelnyi analiz [Typical East Slavic Topobases: Derivational Analysis]. Moskva: Nauka. 160 s. [in Russian].

6. Sokil N.V. (2007) Mikrotoponomiia Skolivshchyny [Microtoponymy of Skole district]: dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01 – ukrainska mova. Lviv. 346 s. [in Ukrainian].

7. Shyika S.V. (2013) Narodna hkohrafichna terminolohiia Rovenshchyny [Folk Geographic Terminology of the Rivne Region]: dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01 – ukrainska mova. Kyiv. 487 s. [in Ukrainian].

LANDMARK NAMES IN THE MICROTOPYNIMICON OF ZHYTOMYR REGION

Abstract. Proximity to folk geographical terms is one of the typical features of microtoponymy. Landmark names clearly illustrate this, as they do not contain information about the denotation itself, but only indicate its location in relation to another, more well-known one. In the study, we set the goal: to systematize the indicated group by the method of creation and to determine the most productive models in the studied territory; characterize them by qualitative and quantitative parameters. The realization of the goal involves the following tasks: identifying the motivational basis of microtoponyms within the studied system; the study of the relations between different names in synchrony and the changes of one onym in diachrony. In the process of the research, we have singled out distinguishing prepositions for naming the studied region, such as: *for, under, at, between, on, near, in, over*. The division of the material into the groups has become the next step of the analysis, there are simple (prefixal and prefix-suffixal) and compound names. Among the simple microtoponyms of the prefixal method of creation, the most productive model has become: prefix + appellative/propriative in the nominative case singular (*Zaruda, Zarika, Zahai*). The simple onyms' prefix-suffixal way of word-building has been widely used the next construction: prefix+appellative/propriative in the nominative case singular + suffix *-*bye* (*Zalozie, Pidhallia, Podzellia*). Compound constructions have been most often formed from nouns in local case and ablative case singular (*Na bolotakh, V pishchankakh, Pid haiem, Za selom*). Zhytomyr region's landmark names has shown the direct connection between the subject of appellatives and the peculiarities of the studied area (*Za borom, Na bolotakh, Zalisochchia, Zaruda*); the changes of individual onyms caused by the influence of folk etymology and linguistic features of the region (*Zaboroddia < Zabroddia, Zaziria < Zaozerie*); the stability of some names, despite the inherent short-term existence of microtoponyms (*Zaborie, swamp – Zaborie, village*).

Keywords: microtoponymy, landmark names, preposition, appellative, proper, Zhytomyr region.

© Сарган Н., 2023 р.

Надія Сарган – аспірантка відділу історії української мови та ономастики, Інститут української мови НАН України, Київ, Україна; ndzdmarchuk@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0002-7873-3549>.

Nadia Sarhan – Postgraduate student of the Department of History of the Ukrainian Language and Onomastics, Institute of the Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine; ndzdmarchuk@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0002-7873-3549>.